

УДК 043.83+005.62:005.336.2:-057.875

Піддячий В. М.
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України

ПРОФЕСІЙНІ ПАРАМЕТРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Визначено поняття “професійні параметри майбутнього вчителя”, з’ясовано та охарактеризовано його структуру.

***Ключові слова:** професійні параметри майбутнього вчителя, професійні знання, уміння, навички, ставлення, цінності, педагогічні здібності.*

Ключовою особою у розвитку та передаванні освіти завжди був та залишається вчитель. Саме від нього значною мірою залежить результат навчання та виховання молодого покоління, а відповідно й майбутнє суспільства. Згідно із своїм призначенням діяльність вчителя має забезпечувати виконання таких основних функцій:

1. *Дидактичної.* Вона полягає у передачі знань, вмінь, навичок, цінностей та ставлень вчителя – учням; навчанні учнів здобувати, формувати та вдосконалювати їх самостійно.

2. *Розвивальної.* Її сутність полягає в організації середовища та умов для розвитку й саморозвитку інтелектуального, вольового, духовного та творчого потенціалу учня, що сприятиме його самоствердженню.

3. *Виховної.* Вона полягає у формуванні суспільно необхідних якостей особистості учня, які б відображалися у його поведінці [6, с. 13].

Робота вчителя є педагогічною професійною діяльністю. Її успішне виконання передбачає володіння відповідними здібностями, знаннями, уміннями, навичками, цінностями та ставленнями. Саме на це має бути спрямоване навчання людей, які обрали для себе цю професію.

Дослідженням понять “знання”, “уміння”, “навички” у педагогічній теорії займалась І. П. Борщ; дослідженню етимології педагогічного знання присвячені напрацювання О. Сухомлинської; комунікативну компетентність педагога як чинник підвищення його педагогічної культури розглядала О. О. Ільїна; проблему визначення структури професійної компетентності фахівця досліджував Н. В. Баловсяк; моделюванням професійної компетентності педагога займався В. Н. Введенский.

Мета – дослідити професійні параметри майбутнього вчителя.

Завдання: 1) сформулювати визначення поняття “професійні параметри майбутнього вчителя”; 2) встановити та охарактеризувати його структуру.

Підготовка майбутніх вчителів має здійснюватись відповідно до потреб та вимог професійної діяльності. У зв’язку з цим вона має бути структурованою та мати цілеспрямований характер. Її результатом мають бути сформовані професійні параметри.

Професійні параметри майбутнього вчителя – це складові професії, які визначають напрямки, за якими має здійснюватись його підготовка. До них

належать: професійні знання, вміння, навички, цінності, ставлення та педагогічні здібності.

Професійні знання – це особлива форма духовного засвоєння майбутнім вчителем результатів пізнання в межах педагогічної професії, яка характеризується усвідомленням їх істинності. До них належать знання:

1. Професії вчителя. Це передбачає обізнаність у тому, що за предметом праці вона відноситься до типу “людина – людина” (за Є. Клімовим). Провідним видом діяльності є виховання, навчання, інформаційне обслуговування учнів та управління цими процесами. Предметом праці виступає людина. Основними вимогами, що висуваються до фахівців цього типу професії, є 1) здатність встановлювати взаємини з людьми; 2) допомога в оволодінні основами наук; 3) акуратність; 4) пунктуальність; 5) доброта; 6) готовність прийти на допомогу іншій людині; 7) привітність; 8) доброзичливість; 9) самокритика; 10) самовладання; 11) спостережливість; 12) емоційна стійкість; 13) вміння розподіляти увагу; 14) логічність мислення; 15) високі показники пам'яті [3, с. 1-3].

Потрібно бути обізнаним у тому, що вчителі та викладачі відносяться до розділу професіоналів [5]. Це означає, що вони мають на високому рівні володіти предметом своєї галузі, адже професіонали – це люди, які зробили певне заняття об'єктом своєї постійної діяльності і добре ним володіють [1, с. 1177]. Їхнє завдання полягає у тому, щоб збільшувати існуючий фонд знань, розв'язувати професійні проблеми на основі застосування певних концепцій, теорій та методик або систематизовано викладати відповідні дисципліни. До професіоналів встановлені такі вимоги: 1) мати диплом про вищу освіту, що відповідає рівню спеціаліста чи магістра; 2) з урахуванням кола і складності певних професійних завдань та обов'язків – диплом про присудження наукового ступеня кандидата або доктора наук та атестат про затвердження вченого звання старшого наукового співробітника, доцента чи професора [5, с. 7].

Крім цього потрібно знати професійні права, характер майбутньої роботи, її умови, особливості наймання, медичні обмеження, вимоги до індивідуально-психологічних особливостей, перспективи професійного зростання тощо.

2. Навчальних предметів, які вивчає майбутній вчитель. Вони становлять зміст конкретних наук, певних галузей діяльності, в яких “представлено дидактично обґрунтовану систему знань (поняття, теорії, методи, факти, світоглядні й морально-естетичні ідеї, напрями практичного застосування тощо), умінь, навичок, що відібрані відповідно до цілей навчання та вікових можливостей учнів” [4, с. 537]. Потрібно мати знання: 1) змісту, структури, логіки викладення, мети та завдань навчального предмету; 2) навчального матеріалу; 3) місця дисципліни в системі професійної підготовки фахівця; 4) понятійного апарату предмету; 5) навчально-методичного та інформаційного забезпечення: основної та додаткової навчальної літератури, мультимедійних джерел; 6) специфіки

предмету та його зв'язок з іншими дисциплінами; 7) програми курсу тощо.

3. Методики викладання навчального предмету. Її визначають як науку, предметом якої є цілі, зміст, методи, засоби і форми викладання навчальної дисципліни [8, с. 17]. Під цілями викладання слід розуміти кінцевий результат навчально-виховного процесу. До них належать: "1) набуття ... глибоких і міцних знань з предмету; 2) формування ... умінь і навичок практичного застосування набутих знань; 3) оволодіння ... методологією наукового пізнання; 4) перетворення набутих наукових знань на особисті переконання" [8, с. 20]. Змістом навчальної дисципліни є "адаптована до особливостей та потреб навчального процесу система знань із предмету" [8, с. 20]. Методами викладання є способи, за допомогою яких розкривається зміст і значення дисципліни. Педагогічними засобами виступають інструменти впливу на учнів. До них належать сама навчальна дисципліна, методи, прийоми, форми навчання та виховання; джерела інформації та знаряддя, які безпосередньо застосовуються у проведенні навчальних занять [8, с. 20-21].

4. Основ педагогіки. А саме: її об'єкту, предмету, мети, завдань, основних категорій, структури та особливостей педагогічної діяльності й процесу, теоретичних засад навчання та виховання.

5. Основ науково-дослідницької діяльності. А саме: її специфіку, мету, структуру, етапи, методу, методологію, методи тощо.

6. Основ психології. Зважаючи на те, що професія вчителя полягає у постійному спілкуванні та взаємодії із неповторними особистостями, то підготовка студентів вищого педагогічного навчального закладу має охоплювати основні моменти, які допоможуть бути комфортним для інших та для себе. Психологічні знання мають давати основу, на якій майбутній вчитель повинен вибудовувати взаємодію з учнями, вказувати, як і на що він має впливати. А для цього йому потрібно знати: 1) що таке особистість та яка її структура; 2) що спонукає її до активності (зовнішні та внутрішні мотиви); 3) як формується її свідомість (через працю та суспільний спосіб життя); 4) яку роль відіграють та на що впливають мова, мовлення та спілкування в житті людини; 5) які особливості уваги, уяви та пам'яті і як їх потрібно використовувати протягом навчально-виховного процесу; 6) яким чином викликаються та виражаються суб'єктивні ставлення людини до дійсності (через емоції та почуття); 7) що таке воля, здібності, характер та мислення, як їх потрібно розвивати в учнів; 8) у чому полягають особливості відчуття та сприйняття, яким чином їх слід використовувати для підвищення ефективності навчальних занять; 9) який вплив темпераменту на швидкість засвоєння навчальної програми; 10) як потрібно проводити діагностику особистості за допомогою методів психології тощо.

7. Основ інформатики. А саме: методу роботи з комп'ютером, інтернетом, операційною системою, текстовими редакторами та іншим програмним і апаратним забезпеченням.

8. Мови викладання. Майбутній вчитель, діяльність якого відбувається через засоби усної та письмової мови, має на високому рівні нею володіти.

У зв'язку з цим, йому потрібно знати суть і специфіку стилів мови, її звукову будову, вимову, правопис, графіку, морфеміку, скорочення слів, їх форму та будову, а також змінювання, способи поєднання й розміщення слів у мові тощо.

9. Нормативної бази, що стосується професії. До неї належать: закони України, постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, укази Президента України, накази Міністерства освіти України, державні стандарти тощо.

Під професійними вміннями потрібно розуміти здатність належно виконувати певні дії в межах професії, що заснована на доцільному використанні набутих знань і навичок. До них належать такі вміння:

1. Комунікативні. Вони полягають у організації взаємодії між людьми з метою обміну інформацією за допомогою певної семіотичної системи [9, с. 39-40]. Комунікативні вміння поділяються на вербальні та невербальні. До вербальних відноситься словесне вираження думок, яке характеризується виразністю, переконливістю, точністю, логічністю та доцільністю тощо. До невербальної комунікації належать: 1) мова тіла; 2) міжособистісний простір; 3) часові характеристики спілкування [6, с. 43].

2. Навчально-організаційні. До них відносяться вміння формулювати мету, визначати завдання та раціонально планувати діяльність, створювати для неї сприятливі умови [2, с. 82].

3. Навчально-інформаційні. А саме: вміння здійснювати бібліографічний пошук, працювати з електронними джерелами інформації, здійснювати спостереження тощо [2, с. 82].

4. Навчально-інтелектуальні. До них належать: вміння мотивувати свою діяльність, уважно сприймати інформацію, логічно осмислювати навчальний матеріал, виділяти в ньому головне, раціонально запам'ятовувати, розв'язувати проблемні раціональні задачі, самостійно виконувати вправи, здійснювати самоконтроль у навчально-пізнавальній діяльності тощо [2, с. 82].

5. Інформаційно-комп'ютерно-технічні. До них відносяться вміння роботи з ІКТ (комп'ютером, інтернетом, проектором та іншими пристроями, які можна використовувати в освітніх цілях).

6. Науково-дослідницькі. А саме: а) вміння формулювати тему дослідження; б) обґрунтовувати її актуальність, в) визначати об'єкт, предмет, мету та завдання, методологічні й теоретичні засади дослідження тощо; г) застосовувати методи наукового дослідження та обробляти його результати; ґ) писати наукові статті та тези; д) брати участь у наукових конференціях тощо.

7. Навчально-дослідницькі. Передбачають вміння: а) скласти план прочитаного; б) написання конспекту, рецензії, анотації, реферату тощо.

8. Вміння критичного мислення. Воно має базуватись на принципі, який запропонував Р. Декарт: сумніватися у істинності загальноприйнятого знання. А для цього потрібно багато знати, читати, споглядати, розмірковувати, аналізувати та оцінювати.

9. Педагогічна техніка. Її визначають як вміння використовувати власний психофізичний апарат в ролі інструменту виховного впливу. Вона поділяється на внутрішню та зовнішню. Перша полягає у психологічному налаштуванні на виконання професійних обов'язків через вплив на розум, волю та почуття. Друга – у вмінні якомога точніше і майстерніше передавати внутрішній стан тим людям, з якими взаємодіє чи буде взаємодіяти майбутній вчитель [6, с. 37].

Під професійними навичками потрібно розуміти дії в межах професії, складові частини яких у процесі формування стали автоматичними. Проте, незважаючи на свою автоматичність, це завжди свідомі дії, які піддаються контролю. Вони прискорюють діяльність та роблять її більш продуктивною. До них належать навички:

1. Комунікативні: 1) мовленнєві (все, що стосується подачі інформації: фонаційне дихання, чітка дикція та артикуляція, дотримання темпоритму тощо); 2) мовні (володіння знаковою системою: усною та письмовою мовою викладання); 3) рухові (поставка тіла, жестикуляція тощо).

2. Роботи з ІКТ: набір тексту, управління мишкою тощо.

Професійні цінності – це те, що є значущим для майбутнього вчителя з погляду задоволення його матеріальних і духовних потреб та інтересів. До них належать:

1. Гуманізм, тобто “ставлення до людини, яке пройняте турботою про її благо, виражає повагу до її гідності” [1, с. 266].

2. Праця, як цілеспрямована діяльність, що потребує фізичної або розумової енергії, яка спрямована на створення матеріальних і духовних цінностей [1, с. 1103].

3. Розвиток учня. Це передбачає цілеспрямований вплив на нього з метою формування його особистості через соціалізацію та виховання на основі засвоєння ним елементів культури і соціального досвіду, що містяться у змісті навчання.

4. Сумлінність, тобто чесне, старанне, ретельне виконання своїх професійних обов'язків.

5. Дотримання професійного етикету, а саме норм поведінки і правил ввічливості при спілкуванні з людьми.

Професійні ставлення – це те, що визначає характер поведінки майбутнього вчителя з чимось або кимось у межах педагогічної професії. До них належать ставлення:

1. До предмету. Це передбачає погодження з істинністю матеріалу, який майбутній вчитель вивчає. Він має відчувати душевний потяг до розширення знань з навчального предмету, прагнути поділитись ними з іншими, донести всі їхні тонкощі тощо.

2. До професії. Це передбачає усвідомлення її суспільної значущості, призначення, мети та завдань тощо.

3. До учнів. Вони як особистості та об'єкт виховного впливу педагога заслуговують на толерантне, ввічливе ставлення до себе, незважаючи на свій вік та всі недоліки, які можуть бути їм притаманні.

4. До колег. Воно має ґрунтуватися на взаємоповазі, взаєморозумінні, взаємопідтримці та взаємодопомозі.

5. До себе як майбутнього професіонала. В його основі мають бути результати діагностики власних професійних параметрів.

Під педагогічними здібностями потрібно розуміти стійкі індивідуальні психологічні властивості майбутнього вчителя, які є необхідною внутрішньою умовою його успішної діяльності в межах професії [7, с. 182]. До них належать:

1. Комунікативність, тобто внутрішня потреба у спілкуванні, готовність легко вступати у контакт, викликати у співрозмовника позитивні почуття та отримувати від цього задоволення [6, с. 28].

2. Емпатійність, тобто здатність відчувати почуття і психологічний стан іншого [1, с. 349].

3. Переконливість, тобто здатність доводити свої думки, змушувати людей повірити у щось, погоджуватися з чимось [1, с. 913].

4. Креативність, тобто “здатність до творчості, спроможність генерувати незвичайні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв’язувати проблемні ситуації” [6, с. 28].

5. Психічна стійкість, тобто здатність витримувати великі психічні навантаження та керувати собою.

Таким чином, категоріальний аналіз професійних параметрів майбутнього вчителя дав змогу з’ясувати їхню сутність та структуру, визначити напрямки, за якими має здійснюватись професійний саморозвиток. Саме завдяки сформованості професійних параметрів майбутній вчитель зможе кваліфіковано та результативно виконувати свою педагогічну та наукову роботу, забезпечуючи поступ молодого покоління.

До перспективних напрямків досліджень можна віднести розробку критеріїв оцінювання рівнів сформованості професійних параметрів майбутнього вчителя.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. – 2-ге вид., допов. й випр. / [авт.-уклад. С. У. Гончаренко]. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Довідник професій / [упоряд. Д. О. Закатнов, Н. В. Жемера, М. П. Тименко]. – К. : Українська книга, 1999. – 312 с.
4. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Класифікатор професій: ДК 003:2005. – [Чинний від 2006-04-01]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с. – (Національний класифікатор України).
6. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос [та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – [3-тє вид., допов. і переробл.]. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 2. – 1989. – 328 с.
8. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посіб. / П. П. Шляхтун. – К. : ВЦ “Академія”, 2011. – 224 с.
9. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / Яшенкова О. В. – К. : ВЦ “Академія”, 2010. – 312 с.

Поддячий В. Н. Профессиональные параметры будущего учителя.

Определено понятие "профессиональные параметры будущего учителя", выяснено и охарактеризовано его структуру.

Ключевые слова: профессиональные параметры будущего учителя, профессиональные знания, умения, навыки, отношения, ценности, педагогические способности.

PIDDYACHIIY V. M. Professional parameters of future teacher.

Formulated determination of concept "professional parameters of future teacher", founded out and described its structure.

Keywords: professional parameters of future teacher, professional knowledges, abilities, skills, relations, values, pedagogical capabilities.

УДК 378.016

Романчук Я. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ УЧНІВ

У статті розглянуто основні етапи діагностування рівнів сформованості готовності студентів до організації колективного музикування школярів. З'ясовано стан сформованості змістової системи готовності майбутніх учителів музики до організації колективного музикування школярів відповідно до розроблених критеріїв і показників.

Ключові слова: майбутній вчитель музики, школярі, організація колективного музикування, діагностування.

Сучасна парадигма освіти, яка формується сьогодні в педагогічній науці, потребує розробки нових підходів до організації колективного музикування школярів. Адже основною метою фахової діяльності вчителів музики визнано виховання учнів як активних діячів, суб'єктів перетворення навколишнього світу, суспільства та самих себе. Тому ефективна організація колективного музикування школярів є вкрай необхідною для вирішення актуальних завдань сучасної мистецької педагогіки.

Мета статті полягає у розкритті діагностувального етапу констатувального експерименту з формування готовності майбутніх учителів музики до організації колективного музикування учнів. Рівні сформованості означеного феномену були перевірені за допомогою спеціально проведеного дослідно-експериментального дослідження.

Дослідження феномену готовності вчителя музики до організації колективного музикування учнів загальноосвітніх та музичних шкіл необхідно, на нашу думку, здійснювати на основі системного підходу. Розгляд базових засад означеного наукового підходу було викладено в теоретичних роботах таких дослідників, як М. Кашапов, А. Козир, Ф. Корольов, Л. Мазель, А. Маркова, В. Медушевський, Г. Падалка та ін.